כיתה ג' | תושב"ע · משנה | שיעור 1 מתוך 3 | 45 דק' | תענית א, א

"מאימתי מזכירין גבורות גשמים?" מתי מתחילים להתפלל על הגשם

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יכירו את המשנה הראשונה במסכת תענית ואת השאלה "מאימתי?" (ממתי?).
- התלמידים יסבירו את המחלוקת בין רבי אליעזר לרבי יהושע.
- התלמידים יקשרו את המשנה לתפילת "משיב הרוח ומוריד הגשם".

❓ השאלה הגדולה של היחידה

איך מבקשים, ואיך מודים?

בכל שיעור מוסיפים לבריסטול "מילה של המשנה" ופירוש שלה במילים של הכיתה.

🧪 פתיחה

שואלים: מה קורה לגינה, לשדות ולכנרת כשאין גשם? ומתי אנחנו רוצים שירד גשם, ומתי לא? (למשל: בטיול, בסוכות). רושמים על הלוח.

📖 הסבר למורה

המשנה שואלת "מאימתי מזכירין גבורות גשמים", כלומר: מאיזה יום מתחילים לומר בתפילה "משיב הרוח ומוריד הגשם". רבי אליעזר אומר: מיום טוב הראשון של חג (סוכות). רבי יהושע אומר: מיום טוב האחרון של חג (שמיני עצרת).

רבי יהושע שואל: "הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג, למה מזכיר?" כלומר, בסוכות לא רוצים גשם, כי יושבים בסוכה. רבי אליעזר עונה שהוא לא אמר "לשאול" (לבקש) גשם, אלא רק "להזכיר" את הגבורה של ה' שמוריד גשם "בעונתו".

הרע"ב מסביר למה קוראים לגשם "גבורות": "לפי שהגשמים אחת מגבורותיו של הקדוש ברוך הוא", ומביא פסוק מאיוב. הוא גם כותב בסוף: "והלכה כרבי יהושע". ואכן, נוהגים להתחיל לומר "משיב הרוח" בשמיני עצרת. ההבחנה בין "להזכיר" לבין "לשאול" (ותן טל ומטר) היא נושא טוב לסיכום.

זרמים: נכתב לחמ"ד, לפי תכנית המשנה של משרד החינוך (מסכת תענית בכיתה ג', לפי המתווה החדש). בממלכתי אפשר להשתמש בשיעורים כהיכרות עם המשנה ועם החגים והמנהגים שהיא מתארת.

📜 המקור (המשנה מתוך ספריא, נוסח תורת אמת; רע"ב מתוך ספריא)

משנה, תענית פרק א, משנה א

מֵאֵימָתַי מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מִיּוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חָג. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. הוֹאִיל וְאֵין הַגְּשָׁמִים אֶלָּא סִימַן קְלָלָה בָּחָג, לָמָּה מַזְכִּיר. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי לִשְׁאוֹל, אֶלָּא לְהַזְכִּיר מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם בְּעוֹנָתוֹ. אָמַר לוֹ, אִם כֵּן, לְעוֹלָם יְהֵא מַזְכִּיר:

רע"ב (ר' עובדיה מברטנורא) על תענית א, א

מֵאֵימָתַי מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים. אַיְדֵי דְּתָנָא בְּמַסֶּכֶת רֹאשׁ הַשָּׁנָה דְּסָלֵיק מִנָּהּ וּבָחָג נְדוֹנִין עַל הַמַּיִם, תָּנָא הָכָא מֵאֵימָתַי מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים. וּלְפִי שֶׁהַגְּשָׁמִים אַחַת מִגְּבוּרוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִּכְתִיב (איוב ה) עוֹשֶׂה גְדוֹלוֹת וְאֵין חֵקֶר הַנּוֹתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ, מִשּׁוּם הָכִי קָרֵי לְהוּ גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים:

מִיּוֹם טוֹב אַחֲרוֹן שֶׁל חָג. אֲבָל כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג לֹא, שֶׁהַגְּשָׁמִים לִימֵי סֻכָּה סִימַן קְלָלָה. מָשָׁל לְעֶבֶד שֶׁבָּא לִמְזֹג כּוֹס לְרַבּוֹ וְשָׁפַךְ לוֹ רַבּוֹ קִתּוֹן עַל פָּנָיו, כְּלוֹמַר אִי אֶפְשִׁי בְּשִׁמּוּשֶׁךָ:

אִם כֵּן. אַתָּה אוֹמֵר מַזְכִּירִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שׁוֹאֲלִין הוֹאִיל וּמַשְׁמַע בְּעוֹנָתוֹ, אֲפִלּוּ בַּקַּיִץ יַזְכִּירוּ, וּמַה אַתָּה נוֹתֵן סִימָן מִיּוֹם טוֹב רִאשׁוֹן. וַהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ:

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב במשנה במפורש, ובצד השני פירוש, עם שם המפרש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהמשנה.

📜 כתוב במשנה	🔍 מפרשים (ושל מי הפירוש)
"מֵאֵימָתַי מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים"	רע"ב: קוראים לגשם "גבורות" כי הוא אחת מגבורותיו של הקדוש ברוך הוא.
"הוֹאִיל וְאֵין הַגְּשָׁמִים אֶלָּא סִימַן קְלָלָה בָּחָג"	רע"ב: בימי הסוכה גשם הוא כמו עבד שבא למזוג כוס לרבו, והרב שופך לו את הכוס על פניו: כאילו "אני לא רוצה את השירות שלך".
"אֶלָּא לְהַזְכִּיר מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם בְּעוֹנָתוֹ"	לפי רבי אליעזר, "להזכיר" זה לשבח את ה', ולא לבקש שירד גשם עכשיו.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: סידורים, דף העבודה, בריסטול

1. פתיחה: מתי רוצים גשם ומתי לא? (6 דקות)

2. היכרות: מה זו משנה, מה זו מסכת. קוראים יחד את המשנה לאט, מילה במילה (12 דקות)
3. משחק תפקידים: חצי כיתה רבי אליעזר, חצי רבי יהושע. כל צד אומר את הדעה שלו (8 דקות)
4. דף העבודה (12 דקות)
5. בסידור: מוצאים "משיב הרוח ומוריד הגשם". סיכום (7 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה שואלת המשנה?
2. מתי מתחיל להזכיר רבי אליעזר, ומתי רבי יהושע?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה, לפי רבי יהושע, לא כדאי להזכיר גשם בסוכות?
2. מה ההבדל בין "להזכיר" לבין "לשאול"?

הערכה (מה דעתי?)

1. למה, לדעתכם, חשוב לומר תודה לה' על הגשם גם כשהוא עוד לא יורד?

🏁 סיכום השיעור

כותבים על הבריסטול: "גבורות גשמים = הגשם הוא גבורה של ה' (רע"ב)". כל תלמיד מצייר טיפת גשם וכותב בה מה הגשם נותן לנו.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. כתבו מתי מתחילים לומר "משיב הרוח", לפי רבי יהושע.
2. מה זה "גבורות גשמים"?

💡 הערות למורה

בכיתה ג' זו אחת המשניות הראשונות. כדאי ללמד את המילים "מאימתי", "מזכירין", "הואיל" כמילים חדשות, ולתלות אותן על הקיר. מנהגי תפילת הגשם (מתי מתחילים "ותן טל ומטר" בארץ ובחוץ לארץ) שונים, ואין צורך להיכנס אליהם כאן.

📝 בדף העבודה

טבלת המחלוקת, מילים חדשות, השלמה ממחסן מילים ו★ שאלת אתגר. מחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- משנה תענית א, א (ספריא)
- רע"ב על תענית א, א (ספריא)

מחוון: מאימתי מזכירין גבורות גשמים?

1. רבי אליעזר: מיום טוב הראשון של חג (סוכות). רבי יהושע: מיום טוב האחרון של חג (שמיני עצרת).
2. מאימתי – ב · הואיל – א · בעונתו – ג.
3. קְלָלָה · לִשְׁאוֹל · לְהַזְכִּיר · גְּבוּרוֹת (הרע"ב: "מגבורותיו").
4. ב. כמו רבי יהושע
5. כי בסוכות יושבים בסוכה, וגשם מכריח לצאת ממנה. הרע"ב משווה את זה לעבד שהרב שופך עליו את הכוס, כאילו לא רוצים את השירות שלנו.